

het deel, dat ik niet meer kon hooren en waarover ik dus ook niet kan oordeelen).

Een kleine wenk aan het koor moge mij veroorloofd zijn: het gaan staan en zitten gaat nog lang niet regelmatig en geruischloos genoeg. En sommige leden bewegen geestdriftig de muziek op de maat — ik had plezier in zulk zingen; als ik het zoo eens even waarmaan (Bruch houdt je niet zoo vast, dat je op zulke dingen niet meer let!). — maar het is toch een beetje een dwaas gezicht, en ook die kleinigheden moeten niet verwaarloosd worden.

Met de solisten was de C. O. V. ditmaal zeer gelukkig.

Hoofdfiguur is natuurlijk de bas, de klokken-gieter, Caro zong die partij. Ik heb hem heel vaak en bijna steeds met bewondering gehoord, maar slechts zelden zoo goed gedisponeerd als dezen avond. Zoals hij de Meister was, elke noot, elke schakeering tot haar recht bracht: dat was inderdaad meesterlijk. Zijn stem en voordracht gaven alles wat men slechts kon wenschen.

Van Tulder was natuurlijk de tenor. Het leek alsof hij niet geheel op dreef kwam. Daarom is het wellicht beter, niet meer ervan te zeggen, dan dat hij in elk geval alleszins voldoende was.

Suze Lager is een deugdelijke alt en was zeer bevredigend. Soms kost het haar nog wat veel moeite, elke noot te laten staan; doch als geheel was haar prestatie zeer loffelijk.

Mia Peltenburg was de sopraan. Het bestuur der C. O. V. moet de aandacht dezer soliste eens vestigen op de japon van Suze Lager; misschien komt zij dan een volgenden keer ook wat beter, of liever: wat meer gekleed voor den dag. Ik geloof, dat het christelijk karakter van een vereeniging als deze het een niet overbodigen voorzorgsmaatregel voor het bestuur doet zijn, de dames tevoren te waarschuwen, dat het beginsel der vereeniging medebrengt een zich onttrekken aan de slavernij der mode. Het voorbeeld van Suze Lager doet zien, dat dit zeer goed kan. — Wat het zingen van Mia Peltenburg betreft, dat was weer schitterend. Ik geloof, dat zij bestemd is om onze eerste sopraan te worden, althans in het wat dramatische genre. Het engel-reine van Mevrouw Noordewier heeft zij niet; maar in het meer bewogene, minder homische en meer menselijke evenaart ze haar, ja zelfs lijkt haar aanleg nog meer daarvoor geschikt te zijn.

De heer O. Koop viel in (voor A. van der Horst) als organist. Hij liet het pracht-orgel schitterend tot zijn recht komen en had de partij zeer goed in handen en voeten.

Het Concertgebouw-orkest was weer — ja, zoals het Concertgebouw-orkest is; wat kan ik meer er van zeggen? Welken hooger lof kan ik geven?

Het Christelijk karakter van dit werk is met een lantaarntje te zoeken. Das Lied von der Glocke ligt ongeveer in de neutrale zone. Doch ik wil daarvan niet te veel zeggen, omdat ik weet, hoe betrekkelijk gering de voorraad muzikliteratuur is, welke in waarheid dien naam verdient. Toch kon ik de opmerking niet achterwege houden, al bedoelt ze geen verwijt.

De M.

LITERATUUR EN KUNST.

Nieuwe Boeken.

IV.

Marie Diers, De Brieven van den ouden Josias.

De romans van de Duitse auteur Marie Diers zijn hier te lande in betrekkelijk korten tijd zeer bekend geworden.

Reeds verschenen in vertaling „Tante Lütke“, „Dr Joost en zijn zeven zorgen“, „Het zachte juk“, „De Brieven van den ouden Josias“, „Wie zijt gij“ en nog niet lang geleden kwam ook het jongste werk in 't Nederlandsch uit „Die niet mogen sterven“. Sommige van deze romans waren spoedig uitverkocht en werden herdrukt; „De brieven van den ouden Josias“ beleefde al een derden druk en zelfs was van het laatste werk onmiddellijk na het verschijnen een nieuwe oplage noodig.

Zulk een opgang moet natuurlijk zijn oorzaak vinden in het gehalte van het werk. En inderdaad heeft de productie van Marie Diers bijzondere kwaliteiten. Daarvan is een der meest in 't oog vallende de vorm.

De romans van Marie Diers zijn, althans voorzover ik ze ken, in den briefvorm gesteld. Nu is deze briefvorm buitengewoon sprekend, maar uiteraard ook heel moeilijk. Want meer dan bij eenige andere conceptie bestaat het gevaar, dat het boek langdradig wordt. De behandeling, die een van de voornaamste karaktertrekken is van den roman, onthrekt nagenoeg geheel, evenals spanning en daarop volgende ontspanning, waarmede de auteur relief brengen kan in zijn verhaal. Wat er gebeurt of gehandeld is moet de lezer opmaken uit brieven

en dat vereischt meer dan gewone aandacht. Staan daar dan geen bijzondere qualiteiten tegenover, die ruimschoots de meerdere moeite vergoeden, dan wordt al heel gauw het boek als langdradig ter zij geleid. Daar komt nog bij, dat juist omdat de draad van gebeurtenissen door de brieven heengeweven moet worden, de brieven mededeelingen moet doen, die niet bestemd zijn voor degenen aan wien de brief is gericht, maar voor den lezer van het boek. En dat brengt, behalve langdradigheid, ook zekere tweestelligheid mee, wijl in zulke passages eigenlijk de auteur van het boek en niet de brieven-schrijver zelf aan 't woord is.

Toch, ondanks deze moeilijkheden is de briefvorm veelvuldig in de romanliteratuur te vinden. Dit zal wel verklaard moeten worden uit het feit, dat de briefvorm voor den roman zoo buitengewoon geschikt is.

Immers, de roman wil menschen doen zien in hun reageeren op gebeurtenissen en verhoudingen, wil dus analyseeren de menschenziel in al haar beroering door levens-verwickelingen. En hoe kan dat beter geschieden, dan door de menschen zelf te laten spreken, zelf te laten vertellen van wat er in hen omgaat? De zelfanalyse is natuurlijk altijd de zuiverste en die kan in den briefvorm 't best gegeven worden. Daarom bedient de moderne romanproductie, die immers de psychologische analyse als hoofdkennmerk heeft, zich ook zoo gaarne van den briefvorm.

Voor dezen briefvorm nu heeft Marie Diers zeer bijzondere talenten. Ze beschikt over al de eigenschappen, die noodig zijn om de genoemde moeilijkheden te overwinnen en haar psychologische analyse is van diep-indringende kracht. Zoo krijgen haar romans iets bijzonder eigens, iets heel fins, en dat verklaart den opgang, die haar werk maakt, zelfs in vertaling.

„De brieven van den ouden Josias“ is ook zulk een briefvorm-roman; de titel zegt het al. En dan een van eigenaardige conceptie.

Een inleiding, die onmiddellijk aansluit (en verklaard wordt) door een enkele slotpagina doet den lezer de situatie begrijpen. De kleinzoon van den ouden Josias, dien we uit de brieven leeren kennen, leest in den nacht na zijn grootvaders sterven, als hij alleen in de werkkamer zit, de brieven en wij lezen ze met hem mede.

De oude Josias Köppen woont op een eenzame boerderij ergens in Oost-Pruisen en schrijft de brieven aan z'n dochter Else, de eenig-overgeblevene van zijn gezin. Het boek geeft alléén zijn brieven, nooit een van Else, maar uit deze brieven kunnen we de geheele tragedie leeren kennen, die zich tusschen vader en kind heeft afgespeeld. De draad van het verhaal loopt over enkele telegrammen, voorzover de brieven dien niet geven. Daardoor is het boek nergens langdradig.

Josias Köppen is een oude, in eigen denkbeelden verstarde, onbuigzame man. In z'n strak conservatisme is hij veel te streng voor z'n dochter en daardoor wordt hij de oorzaak van z'n volkomen levensruïne, te tragischer, wijl hij z'n kind innig liefheeft en meent uit bestwil te handelen. Uit elken brief aan Else, die in Berlijn voor onderwijzeres leert, blijkt, hoe kort hij haar houden wil, hoe hij voor haar denken en doen zal; zijn ideeën moeten de hare wezen, naast zijn opinie bestaat geen andere; voortdurend kapittel hij haar en z'n zuster, bij wie ze in huis is. Maar — en dat is het fijne in dit boek — altijd spreekt uit die strenge brieven z'n warm vaderhart, dat zoo vol is van trouwe liefde. En het tragische is nu, dat hij niet ziet, dat de nauwlettende zorg, waarmede hij het object van die liefde omringen en voor verkeerde invloeden beschermen wil, overdreven strengheid is, die 't omgekeerde uitwerkt. Door dan al strakker de lijn te trekken, naarmate 't minder mogelijk blijkt, vernietigt hij ten slotte z'n eigen geluk.

Else komt in kennis met een kunstenaar, een pianist. Ze durft het natuurlijk den strengen vader niet bekennen, maar de trouwe waker merkt het toch aan haar brieven en treedt direct tusschenbeide. Hij vermaant haar en als dat niet blijkt te helpen, mag ze met Paaschvacantie niet naar huis komen. De grootste straf, omdat het voor hemzelf de grootste is! Aan trouwen mag ze nog niet denken; en als hij den tijd gekomen acht, zal ze voor een gefortuneerd man uit de omgeving bestemd zijn, niet voor een man, die geen beroep heeft. In zijn leven is nooit een kunstenaar opgetreden, die bestaat dus voor hem ook niet!

Met al z'n strengheid kan hij echter de liefde niet dwingen. Het komt tusschen Else en Kuri Harring tot een huwelijk — en dus tusschen vader en dochter tot een scheiding. Zij heeft alles gedaan om hem tot andere gedachten te brengen; maar van buigen weet hij niet. Zijn liefde voor haar blijft wel even groot en even sterk, maar hij acht die versmaad en trekt zich terug.

Van het bericht, dat haar een zoon geboren is, neemt hij geen nota. „Waarom zou ik gelukwenschen“ schrijft hij zes maanden later in antwoord op een verwijt harezijds. „Ik heb daar niet mee te maken. Ik ken het kind van den muzikant niet en wil het ook niet kennen.“

En als ze in hangen nood geschreven heeft, dat haar man dood-ziek is, krijgt ze ten antwoord:

„Als je man ziek is, moet hij zien, dat hij weer gezond wordt, en wel zoo gauw mogelijk, opdat hij zijn familie niet heelemaal in ellende brengt. Gij kunt hem van mij laten weten, dat een krachtige wil daarbij wonderen doet. Weekelijk zijn en klagen en zich daarbij laten verplegen, dat kunnen misschien rijke lui, maar voor zoo'n vierhonderdhalver heer komt dat niet pas.“

Vlijmend scherp — en toch staat boven den brief „Lieve Else“!

Maar als dan enkele maanden later, per telegram, de doodstijding komt... ach, dan wint toch de liefde het van de strakke verstandelijkheid. Hoer maar:

„Lieve Else, ik ben toch erg geschrokken... Else, is hij dood? Waaraan dan? Is hij sedert niet meer gezond geweest? Was het zoo erg? Een brief heb ik sedert niet meer van je ontvangen; je kon zeker niet meer tot schrijven komen? Ik schrijf zoo onduidelijk, maar mijn hand heeft van schrik. Al ik maar wist, hoe dat gekomen is.“

Kan het misschien zijn, Else, dat ik nog wat had kunnen helpen? Maar dan had je je toch duidelijker moeten uitdrukken. Maar je hebt zeker ook gedacht — ooh, ik ben zoo dof in m'n hoofd, ik weet nauwelijks wat ik schrijf.“

Heel z'n zieleworsteling schrijft hij neer in die enkele woorden, sterker nog, terwijl hij schrijft zelfs spookt het in z'n ziel. Daarom moet nog in een naschrift met potlood, wat z'n eerste gedachte is:

„Ik heb in mijn soezigheid heelemaal vergeten je te schrijven, dat je met het kind hier moet komen. Heb je geld om te reizen? Verkoop je meubels, want je hebt er hier genoeg.“

De liefde heeft overwonnen!

Maar — en wat is dat zuiver gevoeld — nu is ze dood aan den anderen kant, bij z'n dochter. De dood heeft den ouden hand doorgezeist; nu kan ze niet meer gaan naar de plaats, waar geen liefde was voor hem, die al haar liefde had!

Ontroerende tragiek inderdaad!

En nog is het 't einde niet. Want, nu ze niet voelen wil, de warmte van zijn vaderhart, verkijs die warmte weer; het verstand krijgt weer de overhand. Veertien dagen heeft hij gewacht en drie keer z'n voorslag herhaald — als dan haar afwijzend antwoord komt is de toon van zijn brief weer als vroeger:

„Dat je man aan teering is gestorven, dat kan hij niet helpen, dat heeft God hem gezonden. Maar dat hij, die toch zeker altijd al de ziekte in zich gevoeld heeft, een jong, gezond meisje getrouwd, en in het ongeluk heeft gestorven, dat is heel verkeerd van hem geweest. En van jou Else is het al even verkeerd, dat je nu in al deze ellende een kop opzet en niet naar huis wilt komen, omdat ik je man niet heb gezocht...“

Men leze dezen langen brief, vol hardheid, telkens juist drukkend op wat de wondplek is in haar ziel! En daardoor bewerkend wat de schrijver voorkomen wil....

Dan krijgen we weer een aantal brieven in den zelfden toon, die aldoor meer onmogelijk maken wat ze bereiken willen; straks dragen ze geen opschrift meer, ten slotte komen ze geweigerd terug... tot in eens weer de omslag komt door een brief van z'n zuster, dat Else gevaarlijk ziek is....

Wat straalt dan weer eens de vaderliefde in den brief van antwoord: er moet een professor gehaald, de hoogste betaling moet beloofd, zelf komt hij onmiddellijk!

Maar voor hij weg is is het noodlottige telegram er weer. Else is dood! En wat hij te voren met al z'n lange brieven niet bereiken kon, gebeurt nu door één telegram. „Breng het lijk en het kind hierheen“. In de formulering schreit al de jammer van de arme, diepgewonde ziel zich uit.

Nu volgt het merkwaardige slot-deel der brieven. De oude zet zijn correspondentie met Else voort, alsof ze nog leefde. „Als de menschen, dat wisten zouden ze zeggen, dat ik mijn verstand verloren heb“ — en dat zeiden ze inderdaad! — „maar ik kan niet anders“.

Deze brieven, die nog over 3 jaren loopen, zijn vooral aandoenlijk voor ons, die al wat gebeurd is, weten. De toon is weer „als in den goeden, mooien tijd“, maar nu zonder de toen veelvuldige aanmerkingen. En de kracht, de zelfbewustheid, die alle brieven toen beheerschte, is weg. 't Is weer: „Lieve Else“, „Elke“, „mijn lieve, goede Else“ — maar onder de brieven staat niets meer. Hij durft zich niet meer „je vader“ of „je trouwe vader“ noemen!

Hier hebt ge weer zoo'n smart-lijn, die als diepe kerven in een oude bast, in de ziel van dezen oude veelvuldig zijn....

Hij spreekt over zichzelf, over z'n dwalen, al was het te goeder trouw, en vooral, hij raakt niet uitgepraat over haar kind. Al z'n grootste liefde voor de moeder, maar dan nu door lijden gelouterd, is overgegaan op dat kind; — herinner u even, lezer, z'n brief: „ik ken het kind van den muzikant niet en wil het ook niet kennen“ — zonder dien kleinzoon kan hij 't veld niet meer op en z'n huis niet meer uit, kan hij niet meer leven.

Wat scherpe lijnen, ook hier weer!

En dan den aanle-
deed dan
de oude
aan Else!
't instrum-
brief verte-
jongen nie-
gehaald!

Men zie
kleine kind-
Ten slotte
lossen te
Jist he-
maakt voe-
en ik kan
dit boek
fig-besma-

Midden
schap uit-
school gas-
een blijds-
ten kan te-
blijft hij
springen.
grootvader
Ken stu-
diepen, la-
het bed v-
mij gespre-

Ik had a-
oor althar-
Voor eeni-
zou tracht-
Dus hoe
komen op
't is he-

De C
Als Pers
„De Wiek-
delt, waar
En teke-
over boek-
Het wor-
gaan zing-
Ziehier
reiden

Dit
van de
naar o-
het ve-
wij aan-
schijnt
weken,
lijk hi-
Doch E-
weken
zien wa-
het ja-
Wij
Wat a-
dan vo-
't einde
tierenh-
olighe-
onthou-
br. De
zijn ge-
toch w-
hopen
zijn g-
ook nu
hem b-
We
peld d-
Toch
andere
meente
betrekk-
ger no-
Op 14
op he-
Hoogw-
te fun-
die ze
dinde-
den in
pen ve-
19 Me-
gemeen-
dag va-
doorn
ruste
meente
doorn
ook m-
Heeren

Schä-
het ve-
en ten
droefh-
venbe-
de vas-
lijden
Zondag
Candic-
tijd v-
verbon-
boedde
habber